

भारताचा इतिहास

हिंदुस्तानांत मोगल येण्यापूर्वी अफगाण जातीचे राज्य होते. दिल्लीचा अफगाणी सत्तेला उत्तरी फळा जागती होती. मगून जागीजागी लहान लहान स्वतंत्र राज्ये स्थापन झाली.

१५२६ मलापूर्वी मोगलांनी उत्तर हिंदुस्तानावर स्वाग केला. तैमूरलंगाने पंजाब व दिल्लीची राज्ये हस्तगत करून घेतली. त्यामुळे अफगाणांची सत्ता स्थिर झाली. तरी मोगलांचे साम्राज्य स्थापन झाले नाही. त्या साम्राज्याचा फसा पातला बाबतने. त्यानंतर देखील २० वर्षे सतत अफगाण व मोगल यांचे परस्पराली युद्ध चालूच होते. अकरा गरीबर बसल्यावर मात्र मोगल साम्राज्यांत स्थिरता आली.

सत्तराचा बाप तैमूरलंगाना बंदक होता तर आई बेगमखानाच्या पैशेतली होती.

त्याचा जन्म १४८३ सनात झाला. त्याचे वय ११ वर्षाचे होते त्या वेळी त्याच्या बापाला फरणना मोगांनी बंदक करून घेतली. बाबराच्या स्वाच्या लहानपणी अनेक काळ सहन करावे लागले. तैमूरलंगानाची राजधानी समरकंद जिंकल्यासाठी त्याने दोनदा, १४९७ व १५०३ मध्ये गले केले. पण दोन्ही वेळा अवशस्वी झाले. एवढेच नव्हे तर फरणानाची राजधानी पण त्याच्या हातातून निघून गेली. एक वर्षभर त्याला रानोमाला हिंडावे लागले. त्या स्थितीतही तो हिनत हारला नाही. त्याने भारतावर स्वारी करण्याचा विचार केला. त्याने तैमूरलंगाने हिंदुस्तानावर केलेल्या स्वाग्यांचे वर्णन ऐकले होते. आपल्या पूर्वजामागेचा भारतावर स्वारी करून कीर्ति संपादन करण्याचे विचार त्याच्या मनात पोले लागले. त्याने

सन १५०४ मध्ये काबुलवर स्वारी केली. त्याचेक राज्यात चालू असलेल्या बंडालाची थाळा लागली संधी मिळाली. १५२२ मध्ये त्याने समरकंदक पुन्हा स्वारी केली. या स्वतंत्र देखील त्याला अपयश आले. बाबल दिशेचा योग आपल्याला नाही असा विचार करत त्याने आशेय दिशेकडे जाण्याची दृष्टि बदलिली. हिंदुस्तानात पाऊल टाकायला त्याला आणखी १२ वर्षे लागली. दिल्लीचे सिद्दसन डळमड लागले होते. दिल्लीच्या गरीबर त्यांची बकदृष्टि होती त्यांनीच बाबरला निमंत्रण पडविले.

बाबर १५२४ मध्ये पंजाबात आला व त्याने काहीकरा स्वारी केली. त्याला निमंत्रण देणार, तो आपल्या भवतीला आला आहे असे समजून स्वस्थ मंडत पहात बसले. परंतु बाबर त्याच्या मदतीला आला नसून स्वतःचे राज्य स्थापन करण्यासाठी आला आहे हे कळल्यावर त्यांनी स्वाग्याची युद्ध केले. त्यामुळे त्याला काबुलला परत जावे लागले.

पण तो स्वस्थ बसला नाही. त्याने पुन्हा स्वारी करण्याचे ठरवून अफगन तयारी सुरू केली. १५२५ च्या नोव्हेंबर मध्ये त्याने

पुन्हा पंजाब प्रांतावर स्वारी करून तेथील सुलतान दौलतखान यादी थाला बस करून घेतले. तेथून तो दिल्लीवर चालू आला. इब्राहिम कोवी नांवाजुला हुकूमत होता. २१ एप्रिल १५२६ रोजी पानीपतच्या मैदानावर त्याचे अफगाण सैन्याशी युद्ध झाले. बाबरने फक्त १२ हजार सैन्याशिवाय एक लाख अफगाण सैन्याचा भुवा उडविला. वेळ न गमाविता त्याने दिल्ली व आगरा शहर हस्तगत करून घेतली.

परंतु पूर्ण यश बाबरच्या पदरत पडले नव्हते. राजूत राज्ये मावध झाली. राज्या

संग याच्या नेतृत्वाखाली त्यांनी एक जुटीने वावरली युद्ध केले. राजपुतांचे शौर्य व साहस माहून मोगलांचे पैथी खचले. परंतु बाबरने आपल्या छात्रांमधील ताकदी गडकी कोळून टाकली व आपल्या अंतुग-यांना पैथी देऊन त्यांच्याकडून युद्ध जिंकण्यात परत न फारण्याची प्रतिज्ञा करविली. १६ मार्च १५२७ मध्ये आगव्याच्या पश्चिम दिशेला सातुया नामक गांवां दोन्ही सेनांचे युद्ध झाले त्यात हजूरत सैन्याचा पराभव झाला. राणासंग व त्याचे अनुयायी युद्धाभि सोडून निघून गेले. दोन वर्षांनंतर राणासंग मरण पावला.

बाबरचा शेवटपर्यंत अफगाणांशी युद्ध करावे लागले. त्याचे तिसरे व मुख्य युद्ध पिटुर व बंगालच्या अफगाणांशी झाले. ६ मे १५२९ रोजी गंगेच्या

काठी गोमती नदीच्या संगमस्थानी बाबरचे अफगाणांशी युद्ध झाले व अफगाणांचा पराभव झाला. बाबरने स्थापन केलेले मोगलांचे राज्य ओस्मन घासून गोमती नदीपर्यंत व हिमाचल पर्वतापासून खारहेर पर्यंत पसरले. त्यानंतर कांही दिवसांनी २६ डिसेंबर १५३० रोजी आगरा येथे बाबर मरण पावला.

त्याच्या नृसंप्रदायात एक मोठे संगतान. त्याच्या मुलगा हुमायून फार आचारी होता. म्हणून बाबरने देवाजवळ प्रार्थना केली की मुलाचे दुसरे त्याला यावे व मुलगा त्या आजारातून बरा व्हावा. त्यानंतर मुलगा खरोखरच बरा झाला व दोन तीन महिन्यांत बाबर स्वतः आचारी पटून त्याच आजारात मरण पावला. त्याला वारकुर येथे पुरण्यात आले.

नेहरू चरित्र

[४]

मोतीलालजींच्या घराचे वातावरण एकंदरीत इंग्रजांच्या राज्यपद्धती विकसित असे. त्यांसाठी भारताचे स्वातंत्र्य तिरावून घेतले म्हणून त्यांची निंदा झालीच पाहिजे अशी एक संन्यात कदाचित्तापासूनच जगात-काळजीच्या मनावर बिकली होती. १८९९-१९०२ च्या दरम्यान ब्रिटीश व बोअर लोकांचे युद्ध झाले तेव्हा त्यांच्या मनात बोअर लोकांविरुद्धी रुढाभुमति वाढणे साहजिक होते. दक्षिण आफ्रिकेत राहणारे इतर लोकांचे वैश्व बोअर म्हणून प्रसिद्ध होते. या युद्धाचे वर्णन वाचण्यासाठीच प्रथम जगातकाळजी वर्तमानपत्रे वाचू लागले.

त्यानंतर १९०४-१९०५ साक्षातीत रशिया व जपानचे युद्ध झाले. या युद्धाची वर्णने वाचण्यात प्रवाहककाळजीना वास्तव मजा वाटू लागली. जेव्हा जेव्हा जपान रशियाच्या जगाची धातमी येई तेव्हा त्यांना फार आनंद होई. याचे मुख्य कारण म्हणजे रशिया हा एक सुशोभी देश होता

व जपान आशिया खंडातील एक राष्ट्र होते. जपान रशियाचा पराभव करून आशियाची मान वर करीत आहे असे त्यांना वाटले जायचे. त्या खजेवत जपानमधील जापूनी-विषयी नवीन पुस्तके वाचण्याचा उत्साह त्यांच्या मनात जास्त वाढला. हातात लश्कार घेऊन जपानी वीरामयानेच आपण भारताच्या स्वातंत्र्य युद्धात युद्ध करू अशी शक्ति ते पाहू लागले.

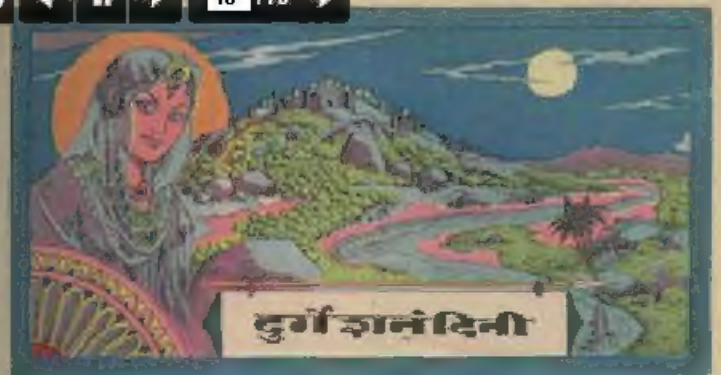
मोतीलालजींना इंग्रजांची शिक्षण पद्धत आवडत नसे. म्हणून त्यांनी जगातकाळजींना इंग्लंडमधील पब्लिक स्कूलमध्ये घालण्याचे

कतिवीर गरीबांसाठी याच्या परिश्रमाचा सैन
भागपैकी एक भाग होता तो. बाकी लाग
नेटकली स्वतः विभक्त पेकत वाचून काढले
तेव्हा भारत व इटली देशांत मिठी लागू
वाढे हे त्यांच्या कानांत आले.

नवदेशतोळ बांधण्या कायदा व ऐकून
 नेहमीच माण उचलकूण येई व भावदेशाकडे
 पाह घेई, १८५७ नंतरच्या स्वातंत्र्य-
 युदानंतर बांध घेतली पुन्हा देश स्वतंत्र
 जाणा काळा होता. १९०४ साली ईंग्रजांनी
 ईंग्लंड प्रांताचे दोन झुके केले त्याच्या
 विरुद्ध ही चळवळ होती. मराठाणात वा
 बाळमळीने पुढारी लोकमान्य टिळक होते.
 १९०७ साली त्यांनी हालान्न हात घेऊन
 बनलेल्या राष्ट्रीय खेपेत चैतन्य ठाण
 काढण्याचा प्रयत्न केला. त्यांनी त्या काळातील
 माणसाने व केसरीतील लेख काढले देखून

नैतन्याची एक वर्षीत लात आली. गांधीजींनी
देशाचे नेतृत्व घेतले त्यापूर्वी तेच देशाचे
सबोत होते पुढारी होते. १८९७ सालीच ते
प्रथम लुईसबान भोगून आले होते. विवि-
ध प्रकारचे व कोविजचे एक जुने गिऱ्याची
अर्थविश्वास ते देशालाच पुढारी होते. विस्-
कांचे किंवा श्यालक्या भुड्याची अनुयायी
जडिदासक वज्रपतींचे पराकट नव्हते.

तथा परिस्थितीत नेहवना इराचें स्कुल
एका म्हाजनाक ह्मक्यासारकें वाक्यास नेवत
काय ? ते केंजिन स्थितिवाक्यांत गेले. त्या
नेवत कांही दिवसांनी माणिकतल्ल येथे
एक बायली फुफटरी फापडली. माणिकतल्ल
कटाचा वटला सुरू झाला. देशवर लवचल
उड्डान घेमी. त्यावर टीका स्थितिकाचडक
संस्कारने वरला चाडडून लोंकमान्वांना ६
उशीची फिवा देमी.

[٤]

[illegible]

विमलानें दोन मिनिटें बिसावा घेऊन हॅलेथ-
 राळा तळमळार केला व परत येऊन
 चुनरागाळ पण तळमळार केला.
 काही वेळ कोणीच काही सोसलें नाहीं.
 दोघे विचार करीत असावेत. विमलेंला
 अशा संसर्गा काय प्कारें हें माहित होतें.
 ती म्हणाली— "सुवरात ! वेलेंकराच्या कपेनें
 आज कापलें बुर्रेंच पडलें. मी स्वतःच्या
 जिवावर उदार होऊनच वेळवर आले.
 सुमची सेंट माती म्हणून जिवंत जीव आला."

“कतें काय ! मग सर्व क्षेम आहे ना !”
त्याने विचारलें.

त्याचे प्रेम तिलोत्तमेवर आहे की नाही
हें कळवें म्हणून विमला म्हणाली—“तें सर्व
क्षेम आहे म्हणूनच तर मी वैलेभराच्या
दर्शनाला आले होते. छैलेभराजें आपली
भार्य्या स्वीकार केली आहे हें मला कळले.
माझ्या मध्यस्थीची गरज उरलेली नाही.
पर मग मला विरोध बाबा.”

“पण एकटीने जाणें बरोबर होणार
नाही. मी बरोबर पोचपायला येतो.”
जगतसिंह म्हणाला.

“एकटीने जाण्यास काय हरकत आहे !”
विमलानें विचारलें.

“वाटेज कोणत्याही क्षणाचा संकट
येण्याची शक्यता आहे.” सुबराज म्हणाला.

“तर मग मी कामसिंह महाराजांना
जाऊन सांगूं का की दुप्पटी ज्यांना सेनापति
म्हणून नेमले आहे त्यांच्या अवसान
स्त्रियांचे रक्षण होणें कठीण आहे. कारण
ते प्रभूला विकू शकले नाहीत.”

सुबराज स्मित करून म्हणाला “देवांने
ज्ञान देऊन या जगांत आहेत मग प्रकटित
मानवांची गोष्ट कशाळा ! उदाहरणार्थ स्वतः
संकाशाच पहा. तो अपठण्या करीत असतां
कामदेवानें विम आणलें म्हणून त्यानें त्याला
भस्म करून टाकलें, त्या कामदेवानेंच एका
मेवरबळीपूर्वी बाबा संकराच्या देवळांत
सहजत उडवून दिली.”

“महाराज असल्या गर्वावर कोण
विश्वास करील !”

“माझाजबड साखीपुरावा आहे.”

“माझ्या मेढाची साख विमला आहे.”

सुबराज जगतसिंह म्हणाला.

“ओहो ! विमला जशी स्वस्तांत साख
बरी देईल !”

“तिहि शक्य असूं शकेल. बरोबर
पुढेंसे, बचन न पाळण्याच्या माणसाला
साख देण्यास सांगणें पण बूढक !” सुबराज
म्हणाला.

“मी काय बचन दिलें होते हें सुब-
राजांनीच आठवून पहातें, जशी माझी हात
जोडून विनंति आहे.” विमला म्हणाली.

“अपल्या माळकिणीचा परिचय.... !”

विमला थोडी मंजीर झाली व म्हणाली—
“सुबराज ! मरिचक देवांना थोडी भीति
वाटते. कारण परिचय विस्वावर कदाचित
अपल्याला बघेंट वाटेला.”

बाबा सोडून जगतसिंह म्हणाला—“सरी
शोष्ट पळवल्यावर मनाला वाईट वाटण्यासारखें
काही विशेष आहे का !”

“होय !”

जगतसिंह विचार करून म्हणाला—
“काही ही अस् दे. मांज काय सांगाय-
लायें असेल तें. इसी माझ्या मनाची जी
स्थिति आहे तीहून जास्त वाईट व मनाला
दुःखी करणारी शोष्ट काय असणार ! विमला,
मी तुला गमतीसाठी नाहीं भेटायला आलो.
मेढ्या फेरा खेवणां एक क्षणभर देखील
होव्हा मनाला असेल तर शक्य !”

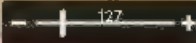
विमला तरी हीच गोष्ट ऐकण्यासाठी
इकडच्या तिकडच्या गप्पा करीत होती.
तरी ती मुखावर बायला तयार नव्हती.
म्हणून हजर मोडीच त्याला गुंतवून ठेवण्याचा
तिनें यत्न केला. तेव्हां जगतसिंहानें तिच्या
साष्टव विचारलें—“तुझ्या मैत्रिणीची भेट
ज्याबळा कांटे जलें सांगणार आहे मला !”

“मेढ्यापण्या किल्ल्यांत ! तिलोत्तमा
वीरेंद्रसिंहाची मुलगी आहे.” विमला
म्हणाली.

तें ऐकून जगतसिंहाच्या कसाबसा
अणुकांही पाणीच पडले. त्याच्या हातांतली

Fullscreen

122

22 / 76

तखार खावीं गळून पडली, दीर्घ विश्राम
सोडून हो म्हणाला—“तू म्हणझीय तेंच
पडरे! या आयुष्यांत विद्येच्या माझी होयें
क्षम्य नाही. मी फिरतो रत व आपल्या
गनांत उद्धवलेली ही इच्छा क्षुब्ध्या रक्ताने
धुवून काढतो.”

हा हताश झालेला पाहून विमला
म्हणाली—“सुखाज! प्रेमाचे प्रतिपन्न कोही
जसेच तर ते आपण आपल्या तिलोचनेला
पावे.”

ते ऐकून आदोच्या अंकुरावर जपुंकाही
पाण्याचा थेंब पडला. ती विमलाला म्हणाला—

“आज माझे मन ताळ्यावर नाही. सळबळ
उडून गेली आहे या हृदयांत. मी एक
मोह सांगतो, करशील का? तू वाऊन
आपल्या वैजिणीला माझ्या मनाची स्थिति
जाऊन कळव. एकरां फक्त एकरांन तिच्या
दर्शनाचे भ्रम्य मला लागेल का?”

“हा विपरीत माझा वैजिणीचे काय
यत आहे, हे मी कसे काय सांगू?”

“अमेक वेळीं तुलाच काढ देण्याचा
माझा विचार नाही व मला ते पसंत पण
नाही. तरी तुं एकरां निमी व माली या
देवळांत भेट करून देतं अकलीस तर मी

हुय उपकार आजून विसरणार नाही.”
जगतसिंह म्हणाला.

विमला म्हणाली—“एण हें काय वाटते
वितके सोपें नाही. कातें पाचले पाचलीं
पेकर आहे. मी तरी वचन दिले होते
म्हणून आले!”

“मंदारण किल्लापर्यंत येण्यांत पोका
कसेल तर मी साबयास तयार आहे. मी कोठे
तरी वाट बहाल उभा राहीन. तू तिलोचनेचे
उत्तर घेऊन ये.” जगतसिंह म्हणाला.

विमलाला ते ऐकून आनंद झाला.
म्हणाली—“तर मग चलान!” दोघे

देवळाबाहेर पडले अजतील की तेवढ्यांत
कोणीतरी वेळत असल्याची किंवा वाळत
असल्याची बाहूळ त्यांना लागली. जगतसिंह
चकित होऊन म्हणाला—“आपल्या बरोबर
कोणीतरी येत आहे वाटते!”

“नाही तर....” विमला म्हणाली.

“हा आवाज कसला झाला! पला वाटते
की बाहेर उभा राहून कोणी तरी आपले
बोळणें शेकत होता....” त्यानें सशंकपणें
बारी बाबूला न्याहाळून पाहिलें. दण कोणी
अंधारांत झिडका नाही. दोघांनीं खेलेभराळा
भक्तिपूर्वक नमस्कार केला व वैशारण्या

विमला एक दीर्घ श्वास घेऊन दुसरी आवाजांत म्हणाली—“जापली शेका बरोबर आहे. पण परिचारिका म्हणून मला रहलें लागत आहे.”

ते डगर देतांना विमलाका फार चाईर पाटले हे ओळखून जगतसिंहानें त्या विषयी आणखी जास्त कांही विचारलें नाहीं. विमलाच म्हणाली—“मी ते सर्वे सगले पुढें कधी. आतां नाही. हो, पण हा आवाज कसला बरे! कोणी तरी राठोपट्टें येत आहे बरें पाटले!”

पाटीमाथून कोणी तरी येत असल्याचा आवाज स्त्रोतराच येत होता. कोणाला ऐकूं जाऊ नये अशातन्हेनं हसू पुटपुटण्याचा भास झाला. तोपर्यंत दोघे देवळापासून सुमारे एक मैल वेळून पोचली होती.

“कोणीतरी आपला पाटलाग करित असावें!” असे म्हणत जगतसिंह पावेघाईने नार पावले पुढें गेला. हळुहळू मोठत दोघे क्षपाक्ष पावले ठबळें झालीं. दोघे भंभारण पोचली तोपर्यंत मध्यरात्र उलटून गेली होती. “इतक्या रात्री तूं किळ्यांत काय आहे. पण तें एका परिचारिकेला कधीं काय जाणार!” जगतसिंहानें कळणें सक्षम नाहीं. तुला कसे काय कळेलें! विचारलें.

“तमें भिण्याचें कारण नाहीं. हे सर्व जोडतूनच मी घराबाहेर वडले होतें.” विमला म्हणाली.

दोघे किळ्याच्या मागील आमराईत पोचली होती. “ही आमराई पण तिजेंन स्थान नाहीं. पुन्ही माझ्याकरोबर किळ्यांतच आंवे साडया बरें.” विमला म्हणाली.

जगतसिंह कांही वेळ विचार करून म्हणाला—“तमें करावें बरोबर नाहीं. किळ्याच्या अधिकारान्नाच्या आनुशिवाय किळ्यांत कसें पाकळ टाकूं.” त्याने विचार केला, अकबराच्या रावकुमारानें बोतासारखा किळ्यांत प्रवेश केला तसें होईल हें.

“पण मी आहे ना बरोबर!” विमला म्हणाली.

“परंतु मला किळ्यांत घेऊन जायला तुला अधिकार कोठें आहे! तूं परिचारिका आहेस असे समजून मी हा प्रश्न केला, जसें नको समजूस.” सुवराज म्हणाला.

विमला थोडा विचार करून म्हणाली—“मला अधिकार आहे की नाहीं हे कळल्याशिवाय किळ्यांत प्रवेश करणार नाहीं का!”

“नाहीं!” ते म्हणाला.

त्यावर विमलानें त्याच्या कानांत कांही सांगितलें व म्हणाली—“कहा!”

इतक्यांत मागेच्या वाळलेल्या पावोळ्यावर कोणी चाळण्याचा आवाज ऐकूं आला.

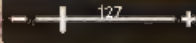
“पुन्हां तेंच...” विमला संक्षिप्त सुद्धेने म्हणाली.

“तूं बोली बरें येथे. मी पाहून येतो.”

असें सांगून जगतसिंह हलवार खप्पून बिकडून आवाज आला तिकडे गेला. पण कोणी विलें नाहीं. ती आभराई जोपासना न केवळगुळें रानासारखी घाट होती. कोणी खून इतलें असतें तरी कळणें

Fullscreen

127

26 / 76

शयन नव्हते. परंतु जगजिहवा एका ठेच झाडाच्या टोंकाकाला बांदण्याच्या उमेडांत दोन पगळ्या दिवल्या. झाडावर थोडे वर चढून त्यानें जकड जाऊन पाहिलें व झाडावरून उतरून विनलाकाला म्हणाला—“दोन भाले भिडले तर....!”

“कां?” विमलानें शंकित होऊन विचारलें.

“त्याच्या पगळ्या पाहून ते पडाण घसावेत असें वाटतें. आपला पादलाग करीत ते झाले असोवत.”

विमलाना घाटेंत तडफटत पडलेला थोडा व पगडी लाठवडी. तर दुसरी येथेच थांबा किड्यांत जाऊन भी दोन भाले वेळून घेतें.” जेव्हां सांगून विमलानें फिकी काढून किड्याचा खोर दरवाजा ठवडला. आंत सरळ अंतर्पुरांत जाऊन पोचला.

[मुळे चाव.]

रखानें ठेवली होती त्या जागीं जाऊन तेथील अधिकारवाला दोन भाले घाक्या सांगितले.”

त्यानें विचारलें—“काय करणार?”

ती म्हणाली—“जाऊन बोर ऐकवी आहे ना! बोर माता होण्यासाठीं मी तब केले आहे. कोणाजकड बोवें नकोस!” विमल म्हणाली.

त्यानें दिलेले दोन भाले घेऊन ती चोर दरवाजा उपडून कुवराळाकडे चाली. एण काईत दार बंद करायला विमलली. त्यामुळे एक मोठें संकट ओडवले. बाहेर उभा असलेला एक सज्जन कमुप्य नोर दरवाजा ठवडा पाहून आंत झिरका. कोणी जागा नव्हता. घोरत पडले होते सगळे. तो सरळ अंतर्पुरांत जाऊन पोचला.

[मुळे चाव.]

दाऊनी भोगा

विमलाने हद्द सोडून नाही व पुन्हा झाडाजकड जाऊन मेव सांपावर काढून घेतलें व विस्मयमयें भोरपणें स्पर्शानाकडे तिपाळा. तेव्हा प्रेतांत बसलेल्या वेताळ त्याला म्हणाला—“राजा, तुला जवेलीं एक मेव सांपावर नेतवेंवा पाहून वाटतें कीं तुझा भोग तुटेपर्यंत तुला सुटका नाही. तुझा मारसाच मागे भनगुप्त होऊन गेला. किरयेक उभा घेतले तरी त्याचा भोग तुटेना त्याचीं गोष्ट सांगतों. ऐह.” जसें सांगून वेताळ गोष्ट सांगूं लागला.

भनगुप्त काशी येथे स्पर्श करीत असे. व्यापारांत त्याचा हात भरणावा कोणी नव्हता. छोट न्हात, नवीन जसाचे तर असे. शनार्जन केले तरी त्याची देवाधर्मावरील नफे कमी झाली नाही. त्याला जीन मुरगे होते.

वेताळाच्या भोटी

एकदा हिमालयातून परमाणंद नांवाचा एक सिद्धपुरुष काढीला जाऊन. धनगुप्ताने त्याला बोलावून त्याची पादरुचा केेली. त्याची श्रद्धा व मोक्ष पाहून त्या सिद्धपुरुषाने त्याला एकांतात सोळावून विचारले—“तुला या संसारकाणरांतून सरण्याचा मार्ग हवा असेल तर मी सांगतो.”

धनगुप्त त्या सिद्धपुरुषाला अहम्कार करून म्हणाला—“बुवा! मी आपला फार प्वाभागी आहे. कस का जगाचा मोह उरला नाही. मोक्षाचे दार तुम्ही माझ्यासाठी बाहेर जात असता त्याची नजर सहज उघडले आहे, पण माझी मुले लहान आहेत.

स्वतःच्या भावावर उभी राहू लागली की मला मोक्षाचा मार्ग दाखविण्याची कृपा करावी. पण पांच वर्षांची मुलत मी शकत आहे.”

तो सिद्धपुरुष “पुन्हा पांच वर्षांनी येईन.” असे सांगून निवृत्त गेला.

पुढे सहा महिन्यांनी धनगुप्ताला रुदराचा निकार जवळ व त्याच आचारांत तो मरण पावला. मुले लहान होती म्हणून व्यापार-पेशा संभाळू शकली नाहीत. शेवटी त्यांचा स्वतःचे तहास भर देखील गहाण टाकावे लागले. तेव्हापासून तिपा सुलांनी बैलाची एक जोडी विषय घेतली व शेवटी करे लागले. शेवटीच्या कामाची त्यांना माहिती नव्हती. पण मर्णाव अवघड म्हणून शेवटीच्या शेवटी त्यांना पुष्कळ यश मिळाले. पोटापाण्याला तर फर्माच उणीव भासली नाही.

पांच वर्षे होऊनवर तो सिद्धपुरुष वनर विसयाप्रमाणे धनगुप्ताला भेटायला म्हणून आला. पण धनगुप्त अकाळी मरण पावल्याचे ऐकून तो पणत निपाळा. तो बाहेर जात असता त्याची नजर सहज उघडले गेली. तेथे त्याला एक बैल

दिसला. जवळ जाऊन त्याने त्या बैलाच्या अंगावर आपल्या कर्मांसाठीले थोडे पाणी छिपडले व म्हणाला—“कायरे बुवा! आतां सांगू का मोक्षमार्ग !”

तो बैल धनगुप्ताच्या भाषेत म्हणाला—“बुवा! आपली पांच वर्षांची मुलत या. मी नव्वदां म्हणून सुलांच्या हातून कुडीचा बंद झाला व शेवटी त्यांची जी दुर्दशा झाली ती तुम्ही पाहतान आहा. शेवटी या पेशा मुकताय कोठे जम् लागला आहे. नाऊपासून त्यांना या शेवटी थोडे फार यश येऊ लागले आहे. आजली पांच वर्षे मी मर्त केला तर त्यांचा हा बंदा माराला लागेल.”

“वर तर मी पांच वर्षांनी येईन !” असे सांगून तो सिद्धपुरुष निवृत्त गेला.

तो सिद्धपुरुष निवृत्त गेल्यावर कांही दिवसांनी तो बैल अशारी पहला त्याच आजारांत नेता. मुलांना शेतीच्या पेशांत तूट येऊ लागली. शेवटी शेत जमीन विकून ते गांचबाहेर एक सोपडी बांधून राहू लागले. सोळातुरी करून उदरनिर्वाह करे लागले.

पुन्हा पांच वर्षांनी तो सिद्धपुरुष आला. पण त्या वेळी तो बैल तेथे नव्वता व धन-गुप्ताची मुले गांबाबाहेर सोपडी बांधून राहू

सगली आहेत हे ऐकून तो त्यांना शोध काढीत त्यांच्या सोपडीजवळ गेला. त्या वेळी एक कुत्रा शुकत त्या सिद्धपुरुषाच्या अंगावर आला. सिद्धपुरुषाने आपल्या कर्मांसाठीले थोडे पाणी त्याच्या अंगावर छिपडून त्याला विचारले—“काय रे, निदान आतां सरी मोक्षाचा मार्ग छिडून व्यापसा सकार हो !”

“आजली पांच वर्षे आता ! माझी मुले कष्ट करून चार पैते निलवतात व या सोपडीत बाणत टेकतात. पांच वर्षे निर्भस्त-गुप्ताची मुले गांबाबाहेर सोपडी बांधून राहू

पुरवेच्या धवाचे रक्षण करित आहे तो धनगुप्ताच्या मुलांना म्हणाला—“अरे तुम्हाला मी एक जागा दाखविता, त्या जागी तुमच्या बापांनी सोव्याची साणीं हत्त्यांत घातून पुरून ठेवली आहेत.” त्यांनी ती जागा त्यांना दाखविल्यावर लक्षात ती जागा खणून काढली. त्यांना तेथे खरोखरच एक हंडा सापळा. पण त्या हंड्यावर वेदीकडे पुरून एक साप बनलेला होता. त्यांना सांपाळा कुठले फावल्यांनी मारले. तेथे सिद्धपुरुषाने त्यांना अहोवित व सांपावर कर्मडलातडे पाणी शिंभडून तो सिद्धपुरुष त्यांना म्हणाला—“काशरे आतां तरी मोक्षाचा मार्ग दाखवू का ?”

अर्धे सृतावस्थेत तो सांघ मनुष्याच्या भाषेत म्हणाला—“लवकर दाखवा, महात्मन् !” सिद्धपुरुषाने त्याला भव सांभितक, तो ऐकून साघाने मान टाकली. धनगुप्ताचे मुख्य हो हंडा उचलून घेऊन गेले व त्याचे दारिद्र्य त्या दिवसापासून माहीत झाले.

वेषवर गोंध सांगून येताळ म्हणाला—“राजा ! एक शेका खाहे भाड्या मलात. सांपाहून कुठ्याचा लव्ग, मुठ्याहून येलाचा

बया होतील. कुत्रा मनुष्यांच्या भाषेत उचलला.

“बरे तर मी पांच वर्षांनी पुन्हा येईन.” तो सिद्धपुरुष म्हणाला आणि निघून गेला.

काही दिवसांनी तो कुत्रा व्यावारी पडून येला. धनगुप्ताच्या मुलांनी जे मिळविले होते ते बोर खोरी करून वेळून गेले. लघाशी मरण्याची वेळ आली विचाऱ्यावर.

पांच वर्षांनी पुन्हा सिद्धपुरुष आला तेथे त्याला कळले की पांच वर्षांपूर्वीच कुत्रा येला. दिव्यदर्शने त्याला कळले की धनगुप्त सर्व योगीत अन्य वेळी जमिनीत

जन्म व वैसाचून मनुष्य जन्म जन्म करी
नाही का ! पण त्यांनी मनुष्य योनीत पोषाचा
मार्ग मागून घेण्या ऐवजी सर्वयोनीत तो
मागून घेतला. पण जसे का ! पाहून निव्वड
योनीत कदाचित जन्म मिळेल या भीतीने !
कां मुळांना घन मिळालेच आहे, आता ते
व्याजीत लुकी होतील, या मोहीबी खात्री
बातली म्हणून ! या प्रभाची उत्तरे माहीत
असून ही हिंसी नाहीस तर परिणाम गुळा
माहीत आहेच, गुळ्या होवयाचीं जेव्हा छळले
होऊन गुळ्याच पायावर कोवू लागतील."

स्वाधर विक्रमार्क म्हणाला - "घनगुष्टाचे
घन पालटण्याचे कारण सर्वयोनीपक्षां निव्वड
योनीत जन्म घ्यावा लागेल ही भीति
नव्हती. त्याच प्रभाचीं मुलांचे पुढचे आकृष्य
मुळांचे होईल म्हणून त्यांच्या मनाचे समा-
धान झाले होते. गुळावरील मेवामुळे पण

त्यांच्या मनात ना स्तब्ध झालेला नव्हता
आपले कारण अगदी निहाळें होते. चालत्या
योगीन जन्म घेऊन व निव्वडी पक्षा त
करितां मुळांची स्थिति गुळ्यांच्याचा धावच
करूनदेखील त्यांनी विव्हरत चाललेली
स्थिति पळवून मुळांची स्थिति सुधारण नव्हे
सत्य नाही या पाहणीची जाणीव झगत्यामुळे
व मोठाच प्रणेत वाजून मरण्यामुळे याच
मन पालटले. मुळांनीं त्याका दार करून
साठी त्यांच्यावर जे प्रहार काढून घेतले
मोठ्याने ते झोपड बाजूला मत्तन आंचे
हाले उडवले."

अजान हेन बोम भग झालेच मळे येवळ
मैदाळी अरुडय झाले व पुढा म दारक
पक्षीका लोचकले लागला.

ते, गुलावर जम वादी किडिले-या
गोमच्या भाषणे

मंजु मुरध

एता भावी एक तरीच दोनकरी रहात असे.

मुळांलाच त्याच दोत आसाद पडले.
आगबाणत्याच्या अपघात तो भाषणेची हिंज
लागला पण त्याका मनासारखे काम कोठेच
भजले नाही त्याने विचार केला दीपकर
पाटलाटा इनक काष्ट सहन करण्यापेक्षा साधु
जावे वेगळ्याचे थोड नेहमांच भरते. तो वेगळी
झाला ना पणदा हिंडव दुपारी विधांतीसाठी
एक। दाडाच्या मारवाचन बसला असनां भीम
मवाचा एक तरीच तरुण त्याच्या पायां
व्हाव म्हणाला "आपण सिद्धपुरुष आहां !
मी आपल्या मित्रका इजर झाले आहे."

"तुला पांजज काय ! सांगशील की

मला आपला शिष्य करून घ्या आपल्या

संगतीत इह परछेक होनी साध्य होतील."

ते ऐवून वेगळ्याने विचार केला आपलेच
थोड भरवची माहमार, या क्षिण्याचे कोटून
भरणाह ! काही तरी भार मांडून मुटका
करून घेतली पाहिजे. पूर स्वास एक हरिण
दिशले. ते हरिण झडाळ्य अंग पाडीत
होते. त्याने भीमला ते हरिण दाखवून
विचारले - "काय करते आहे ते !"

"आपले अंग झाडाच्या मुळाक घाशीत
आहे मी." भीम म्हणाला

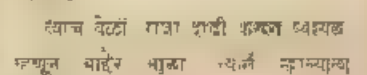
"मला फडले तू कां पाडीत आहेस
ते, मला फडले तू कां पाडीत आहेस ते."

असे तीव्रता म्हणाला त्याने भीमला
सांगितले.

"मला फडले तू कां पाडीत आहेस
ते, मला फडले तू कां पाडीत आहेस ते."

[illegible]

आत्म्याने न पशुत्वं व क्षीयस्त्वं गीतम्
न हि एकते राष्ट्रं अभिला. गीतं शत्रवे
विनाय वाक्य इति लोभान्ता. इति कथम्

मंदिराचे पुढे झाले. राणी प्रसन्न झाली. "मुक्ताजी! आजतांगी विवाहवाच्य झालास. मी पण मुलाप्यजा निघता पाटी एक भाव जन्माला यावा. शाही बापकन जरी ना सापे जाणून निघत येता आणि पुढे विवाह जावला. प्रसन्नोदना थावल्या नव्हत्या. र आश्रय घेणजे राणीला एक मुलगा झाला. सापे जन्मल्याची तोष्ट पोरवाला कळलीच नव्हती. सर्वाना वटले का राणीला एक मुलगा जन्माला.

अनेक वर्षे लोटली. राजपुत्र लढानावा मोठा झाला. मुलगा बघत आरका पाहून राजा स्वका बाळावून एक दिवशी म्हणाला -

"मुक्ताजी! आजतांगी विवाहवाच्य झालास. मी स्वतः मोठा जन्म बघू पाहून खर करत प. मीपणही राजकुमार वीकर बाळक बहाल वेळून देशादत्तय तिपाळ. ना कडि अत्रा सापेला मला जमेल नशाळा झालेल्या पोरवाला विवाह पाहून एक सापे फावत मोठ्याने वार अडवून उभा जेव्हा युवराजाचा घोडा दिककला आणि मास ये पड्यावर उभा राहून सर्वजणही लज्जत युवराज घेऊनचकून पडला मोठा फवदल.

"हे रघु राजा विवाह शास्त्रानुसार मुक्ता विवाह होईल. " ना सापे मनुष्यापेक्षा

अपेक्ष युवराजाला भवता. राजकुमार फारच आवडून गेला व आपल्या जन्म नशाळ राजकुमाराने पळत आला सापे जे काही म्हणाला होता ते त्याने मनाला मागवेल.

राज ते सर्व ऐकून आपल्या सेवकांना म्हणाला "तुम्ही हे सर्व स्वतःच्या डोळ्यांनी पहाय रघु राजाला, त्या सापेला मारून टाकू नये आ आणि आजच्या आता त्या सापेला मारून टाक."

पण राणी म्हणाली "नको नको!" नंतर राणीने प्रसन्नमयी वडलेले सर्व वृष

साधून त्या सहारीने तिला जे काही सांगितले होते तेदेखील सांगितले व म्हणाली-"ही सापेच सापेला पहिला मुलगा म्हणजे युवराज आहे. त्याचे काय करून दिल्यानिवाड बाकल्याचे का करून देणे वरी श्रेयसे?"

ते ऐकून राजा कपाळ बळक हुस्वी मगाने धुकाव जगी जाऊन बसला. दुसऱ्या दिवशी त्याने मगानाला बोलावून वृष देहाच्या राजाकडे निरोप पाठविला की तुमच्या मुलीका सापेला मूल करून देण्याचा आश्चा विचार आहे.

सकांना वाटले की राजाला एकच एक मुसमा आहे म्हणून त्या देशाचा राजा नाचली चुकरी याकला दबूळ जाणा त्या देशाच्या शेतीप्रमाणे लग्नपूर्वी राजकन्या व कुमाराची परस्पराला भेट करून देण्या-माठी एका खोलीव राजकन्येला बाळवून देण्यांत आले बराच वेळ झाला तरी कोणीच बाहेर येईना ते पाहून वार उघडून पाहिले तर राजकुमारीची कफा बसलेल्या दिसली. सांगाने राजकन्येला विचाले होय व नाहीमा प्रणका होवा. पुढे काही दिवसांनी राजकुमार पुन्हा वधूशोचनावस निघाला. तेव्हा

पुन्हा तो स्तव आदवा येऊन त्याला म्हणाला- "हे बघ, मी तुला एकदा सांगितले. पुन्हा सांगितला माझ्या विषया नंतरच तुम्ही लग्न होईल."

राजकुमार भरती परतला. गंगाने ते मिथने प मल हो म्हणाला हा माप एकती शेतकऱ्याचा बळी येणार आहे कायस हाउक! दान तीन रात्रकऱ्याचे घडा लागेलच सांगाने येवढे व त्याचा कडा मनेना आता शेतकऱ्याच्या उपाय नष्टपुन राजा एका शेतकऱ्याकडे गेला व त्याने म्हणाला "तुला पान मुली जेवून एकर

शेतीचे लग्न म माझ्या मुलाशी करून दे. तुझे लग्न दागध मी कायमचे नाहीतें करण."

नाचयत राजाचा मुसमा म्हणजे संप ही गाष्ट जगजगदीन झाली होती. दोन्ही मित्रून काण जगजगदीन पोटाचा मोळा सांभाळ्या पुढे केळणार शेनकरी म्हणाला-"महाराज! मला घनाचा साह नाही, मी गरीब असलो तरी माजी चुकरी मला जळ झालेली नाही."

एव राजाने शेतकऱ्याचे पायच भरले. तला शेतकऱ्याने होकार दिला. शेतकऱ्याच्या मज्या मुलीचे लग्न सांभात्री

ठरले. दुसऱ्याच दिवशी लहव पण ठेवण्यांत आला

शेतकऱ्याच्या मुलीच्या मैत्रिणीची दुःखी मनाचे तिका निरोप दिला. ती एकटीच एका झाडाखाली हिडत असली एका वाळक्या झाडाखाली एक म्हणारी बसलेली तिका दिसली. त्या म्हणारीच्या तोंडात एक देसील दात नव्हता. तिने त्या मुलीकडे विचारले-"बाळ, तू इतकी दुःखी का?"

मुलीने सर्व सरे सरे सांगून टाकले. ते घेऊन म्हणारी म्हणाली-"मी सांगाने तसे कर. तू राजाचा माही असे पाळ

नाह. रमणी परकुर किवा झो कळून
दायला मांग खालीन एक विंग सकून
मुन्याच पाणी व एक पित भरून दूध व
त्यान दहा काळ्या टेलासल मांग मुले
माखीन पाठवल्यावर हांगे तुले. मग
काळून पेंडून घायला मांग व, पेन्हा
नू याला मांग, नू अडप्ली कात टाकलीन
ता मी झया काहीन. ती कस टाकील
व पुन्हा तुला मग कोटायला समील
नू पुन्हा त्याला कात टाकायल मांग
असे मरामात वेळ झाल्यावर त्याला
घात टाकपी अकवेय दाईल. तेन्हा नू
एक काटी घेऊन मायाला ओडवून हाह.
कुन्याच्या भाषात काटी पिचवून नू सर्व
काळ्या पिचून जाईपयेंत त्या मायाला इतप
मायाचा लाळामाळा हाकत गेला म्हणजे
मुली मरुका मरुल "

देवकन्या-या मुलीने म्हणशीत मागी.
बळीप्रमाणे कल मरुका त्या मुलीच्या
सांगाधामकरीय मात जेठ खान टाकावी
काशीन पेन्हा त्याला अकवेय मात तेन्हा
मुलीने काटी घेऊन त्याला खूप जाडपन
काटेष्ट. मायाचा लाळामाळा आकवेय पिते
त्याला काटीने झळपून दपल्या विरान
टाकटे. याबराबर मरुकाच्या पुढल्या
मायाला एक तरुण पुढ्या विधान उभा
असलेला दिला दिवला राध रात्रभर माया
मागीन सोलीत वसून होता देवकन्याच्या
मुलीन घडलेले सर्व पुन मागितले मयाना
आनंद झाला रात्रात आपल्या माया
मुलाचे लग्न करून दिले व त्याचाच माया-
भिरक घळून दिला. सांगित्या मुलीने मरुका
आपल्या भावज्याच्या काकट्या बरिणीदीचे
लग्न करून घेतले सर्व मुली झाले

0%

डोळ्यासमोरच तुम्हाला दिसेल. तें पाहिल्या-
नर तुम्हां ते जगज्जहीर करे।”

या यत्नांत पुढीलच नांवाचे निष्ठुर
मकराने नुतान भिजवून त्याची जखमी
बावपाची अस्त, अगिरस पुराडायाची
आहुती देऊ लागला की धर्मज्वाला
‘५...५’ करून आकाशपर्यंत पांच
धुराचे संदिग्ध असमतात वगळून अग्नि म्हा
धुराच्या वडशाशब्द एक विमान स्वतः
कमिंदीकडे उतरत असल्याचे दिसें लागलें
अज संपूर्ण हाक्याची बळ पानी तेव्हा तें
कमिंदीच्या अगदी जवळ आलेलें दिसलें
शेवटीची आहुती देण्याचें सादलें होतें

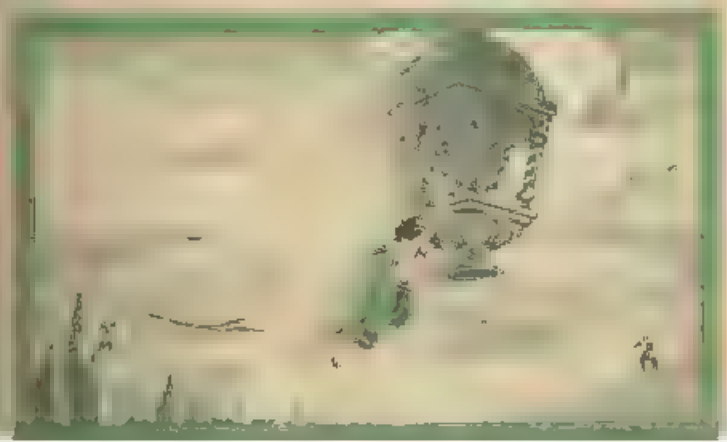
नेमकें स्थान घेतलें एक विमान आले.
अरण्यांत राहणाऱ्या कर्वांना व मुलींकरिता आले.
आले मसळीने पुराचे लोट घालिले व कोटें
तरी यज्ञकार्य बाळू असले पारिजे प्रभं
अनुमान पळवून त त्याच अनुवाधानें आले
म्हाण्या वेळीं बाटेल त्यानें दारवें अगा
प्रवेश होतलें. अजशेच त्याच्या वाट्याला
येईल अशी त्याची मजरी होती
त्यासाठीं आधीच अगदी जखम
महून पाहूनच अगदी मनी आर्जवनें
अजखळीं आले. त्यान येत असलेले पाहून

अगिरसाच्या शिष्टांनी आरडून गुरूला ती
कर्म दिली

“त्याला पुढें बोकं देऊं नका एत
जायलं नगा।” अशी गुरूची आज्ञा
साली परंतु त्या गडबडीत पुराडाया वुपांत
दुसरा मुदक धाड्यावाच स्वामी आहुती
आगिरसांत दिली आगिरसाचें नचित् झाल्या
मुळे आहुती देताना मृणावयाचा संत
देखील राहून गेल्या ती वृक त्याच्या लक्षांत
जाली नाही व विमान एत जाऊ लागलेलें
पाहून त्यांत उडी मारून आगिरसाच्या
प्रसन्न केला तेव्हा विमानाचे एक टोक

त्याच्या हाताच्या कागळें वीर मानें पडले.
विमान काही अंतर कर उडून आकषांत

घिरण्या धाक लागलें विमानांत बसलेले देव अगिरसाला
भुणाले—“थळ पुरा हाका नाहीं म्हाणून
मुला विमानांत बसण्याचा अधिकार नाही.”
“मी मज पुरा केला आहे। वास्तव
मुला विमानांत बसण्याचा अधिकार पो नवी.”
अगिरस म्हणाला, त्याच वेळीं शेवटीच्या
पुराडायाच्या धुरांतून एक मूल निघालें व
तें विमानाच्या चारी बाजूंवर फिरत्या धाक
लागलें. सालीं बसवलीं जमलेल्या कानी

ये मुनींनी त्याला विचारले-“हू कोण ?” ते दण्ड दिव्याविषय वर वाक्यांत काळं लावले. हू व वृद्धांनी घोषाचे आवाहन करून मुनींनी त्या भुताला त्यांनी आज्ञा पत्र केला. पण ते येईना. पण ज्यावेळी मुनींनी अभिदेवाचे स्मरण केले तेव्हा माघ ते भूत त्यांनीं वाटले.

“मी पुरोडास आहे. अमिताभ्यास नाशा वन्य झाडा आहे. मंत्र म्हणून यथाविधि माफी आहूती वा. अंगिरसांनी चूक केली म्हणून मला हे रूप द्यावे अर्थात. जपून काही विषडले नाही. यथाविधि मंत्र म्हणून आहूती दिव्यास यथावे फळ मिळू शकले.”

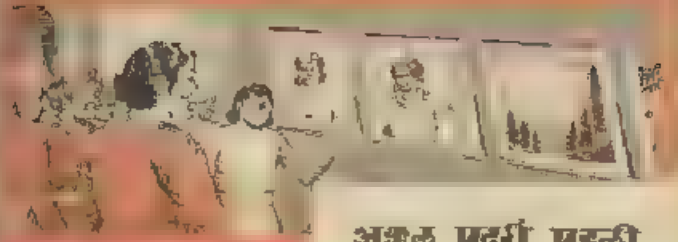
भूत म्हणाले

पण ज्या मुनींना दारुविले तो मंत्र व यज्ञाचे वागीश मन्त्रज्ञ, विद्वान धर्मज्ञ शैवज्ञान असलेला अंगिरस भगवान्

“मुनिश्रेष्ठ ! हा मंत्र हा एक अमिताभ्यास हा मुनींनी असा केला ६ १ अहंन दोषरचो पुरोडासाची आहूती देवांना वृक अर्थात पुरोडासाच्या दोन्ही बाजूला तू पाहून ६ १ मुनीं पुरोडास ही अहंन तो मंत्र म्हणून आहूती वा.”

अमिताभ व मुनींनी अर्थात मन्त्र केल्या अहंनला मुनींनी आहंनला देवांना विद्वानात असलेल्या देवांना अंगिरसाच्या त्याचा यज्ञ मंत्राच्या अंगिरसाच्या मंत्रात व तुला मन्त्र मुक्ति मिळण अंगिरस दिव्य देव व यज्ञ मंत्र

अंगिरसात अंगिरस देव दावली व त्याला दिव्य देव मिळाला. त्याला स्वभावाने शांत. पण त्याच्या चुकीमुळे व अंगिरसाच्यामुळे मन्त्र मुक्ति मिळविण्याच्या मंत्रात मन्त्राचे कायमचा मुक्ती

अज्ञान पदरी पडली

मन्त्रशास्त्रात या अमिताभ विषयाने, कला-पोषक, बुद्धिमान व मध्याच्या सत्ताने राज्य करण्यात एक प्रजावन्मज राजा होना. एक दिवशी अंगिरस नावाचा एक चित्रकार त्याच्या कलाबाे आला त्याने राजाला अमिताभ चित्राचे काही नमुने दाखविले राजा आनंदून त्याची ती कला म्हणून आपला मनुष्य शासक वी त्याने राजा इतर वरादे देऊन सर्वे बिभ्र देऊन घेतली

राजाने आपल्या कलाबाे आनंदून घेतली व म्हणून अंगिरसाच्या अमिताभ चित्राचे काही नमुने दाखविले राजा आनंदून त्याची ती कला म्हणून आपला मनुष्य शासक वी त्याने राजा इतर वरादे देऊन सर्वे बिभ्र देऊन घेतली

चित्रकाराची छान इच्छा आहे. राजाने पणामा दिव्य. अंगिरसांनी पण दिव्यात राजाचे चित्र काढून ते अमिताभ दाखविले सर्वांनी त्याच्या केलेची मुक्ती केले. अंगिरस राजाका कर अंगिरसनीय आनंद हाता. म्हणाला “अंगिरस ! आपला वरमारी चित्रकार म्हणून मी तुला नेमलो व वरमारी इतर हजार वरादे तुला पणार देवून देतो.”

मन्त्रशास्त्रात या अमिताभ विषयाने, कला-पोषक, बुद्धिमान व मध्याच्या सत्ताने राज्य करण्यात एक प्रजावन्मज राजा होना. एक दिवशी अंगिरस नावाचा एक चित्रकार त्याच्या कलाबाे आला त्याने राजाला अमिताभ चित्राचे काही नमुने दाखविले राजा आनंदून त्याची ती कला म्हणून आपला मनुष्य शासक वी त्याने राजा इतर वरादे देऊन सर्वे बिभ्र देऊन घेतली

आल्या. बाऱ्याच्या एका तेवज्याच्या आठवावर एक म्हानारा झाला होता. याने उठून राज्याचा नमस्कार केला.

तो म्हानारा आठवावर चालून कावळ्यांना स्वागत करायला लागला होता. ते पाहून राजाने त्याला विचारले "तुला कावळे आवडतात का? 'हंम का नाही काढीत.' सधे नम ही मुह्याकर एक हंम पारवून देता. मग तू काय करशील त्याला.

"परिस्थिती ना सधे हंम आहे की काढा हे नीट पाहून वेडेन काढा. निघाला तर रावणपुता एक पत्त मोजून काढी पत्त उपटून त्याला कावळा करून तुझ्याचकडे पाठवून देईन."

"तुला काढी दिले तर ते पनविण्याची जात आहे का." राजाने विचारले.

कावळ ना म्हानारा म्हणाला "प्रत्येक कावळा असेल तरच त्याला पिण्याच्या पदार्थाचे माळेले राखून त्याचे लागते."

"मग त्याचे तू काय करशील."

राजाने विचारले "माट्याच्यान कोरले उरले तर ना. ते तर कुठ्याच प्रकामे झाले असेल. तू म्हणाला.

नंतर राजाने पुन्हा प्रश्न केला-"तुम्ही घर हीक जाह ना."

"माझ्या घराच्या मागमदीं मुला काढाला." मधोमध ४० रिकामे स्थाने आहे, एवढे स्थान ठेव!" वृद्ध अधिकाऱ्या.

तेव्हा राजा म्हणाला "तुम्ही अनुर व मुन दिसता. माझ्या शब्द देईन मणी भावून. ते मला देत येणार नाहीत की काढता नाही. येणार नाहीत, त्या माझ्यांनी देणही दिसा पकाशित मात्र होनात."

त्यावर तो वृद्ध म्हणाला "ते शक्य नाही." एक मध्यामुळे जेवडा प्रकाश होत.

दोन्ही मज्यांनी पफाच विद्रोह हो पाहले."

बर्बदत आपल्या नव्या मज्याबरोबर घरी परतला. राजाच्या जवळ येताच त्याने आपल्या मज्याकडे बघून विचारले-"तुम्ही आपण हीमपण ऐकलेच आहे. त्याचा काय अर्थ!" त्यावर खोचमित्र म्हणाला "अर्थ! मला त्याचा अर्थ मुळाच फळला नाही. मला काढले तुम्ही असेच काढी तरी बोलत असाल."

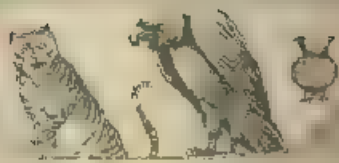
"तुम्ही वतपधान! तुम्हाला त्याचा अर्थ काळख नाही! तुम्हाला वतपधानाच्या जागेवर नेवून फार दिवस झाले नाहीत.

"म्हणून राहण्याची मागणी इच्छा आहे." राजाने प्रश्न आपला प्रश्न धीमेत बाप्याकडे पाहिले व खुणेने सुचविले की तुम्ही मान्य करा. नंतर रोडकाने म्हणाला "प्रधान! आजपासून प्रधानाच्या जागी मी खोचमित्राची नेमणूक करीत आहे." प्रधान धीमेत राजाचा नमस्कार करून व राजाच्या खिरीबाई माव तिपून गेला. खुसऱ्या चिन्हांनी राजा फिरायला निघाला त्या वेळी त्याच्या बरोबर त्याचा जमीन वतपधान खोचमित्र होता. बर्बदत त्याच्या बरोबर बोलत बोलत एका मोठ्याच्याकडीं

परीक्षा फल

सिंह देशांत मन्त्रांकु नावाचा राजा राज्य करीत होता. त्याला एक मुलगी होती. तिचे नाव दिनचनुम्बी. तिच्या अग्रजिभूषणाची कीर्ति राज्यभर पसरली. कित्येक राजकुमार तिच्याशी विवाह करण्याचा हेतुने येऊ लागले. पण राजकन्येच्या मन्त्राभारता एकदेखील निषाळा नाही.

राजकुमारीने आपला पति निवडण्यासाठी एक परीक्षा ठेवली होती. आरळा पति वार, वीर व बुद्धिमान असला वा हेतुने तिने ती परीक्षा ठेवली होती. प्रत्येकाची तिने परीक्षा वेगळीच आहे देखील नाही. प्रथम त्यांना बोळवून त्यांचे वय व सौंदर्य कळव्यावर परत पाहण्यास ती त्यांची परीक्षा घेई. तिची ती परीक्षा थंडी विविध होती.

राजवाल्क्याच्या उत्तरेत एक उद्यान व त्याच्या उत्तरेस एक आरव्य होतं. त्यात एक वन्य होता. तिच्याजी लघ्न कन्याच्या हेतुने येणाऱ्या प्रत्येक तरुणाला त्या अरण्यातून शोधपाचें व रामांतल्या बापास दार कळून त्या उद्यानास मानपाचें. त्या उद्यानात एक मयेंकर पक्षी होता, तो पक्षी ज्या कोणत्या उपायास श्रमच करतांना राही त्याचे दोन्ही डोळे कोडी. त्या पक्ष्याच्या हातांतून सुटून राजवाल्क्यापर्यंत पोचण्यावर एक तिसळी संवक वा कळून बापासचें तो संवक शार कळून कोणी आढ्यास राजवाल्क्या स्थित्याची हाताने देला असत पाह्य घुवावल्या पाणी देणार, तेव्हा पाण्यास सर्व तिसळ बुडून काढल्यासता या पक्ष्या दिव्यातून या सुरक्षित येईल.

त्याच्याशीच राजकन्या विवाह करण्यास तयार होती.

तिच्याशी लघ्न कन्यासाठी कित्येक आले. कोडी नावाच्या तोंडी गेले नव कोडींना त्या रक्ष्याने आंधले करून सोडले. त्यातून स्वतःला वाचवून कोणी आढ्यास तर एका इलाक्या पाण्यात चितलाने भरूनलेले सर्व मंग तो कसे काय पणार.

त्या विनम्र पणेश्वर वर्णन नमावलीच्या राजकुमाराने एकले. त्याचे नाव प्रताप चमै हल्ले तो सिंह देशाच्या राजधानीत आला राजवाल्क्याच्या उत्तरेकडील त्या मयेंकर

आरव्याच्या बाहेर बाहेरूनच तो एक फेरी धावत आला. तेव्हा त्याला वळले की तो अरव्य नैसर्गिक मत्त कुंभ आले कारण अरव्याच्या पारी वाचून कुंभ होते. कुंभाला एकच एक वार होते. त्याशिवाय ते अरव्य राजवाल्क्याकड होते. राजवाल्क्याकड कोण करण्या बाहेर देणार. अरव्य वच मुद्रा पाळीस असला असा त्याने कथाम लढला.

नंतर तो राजकुमारीक, भेटला. त्याचे सौंदर्य व शरीरवर्ण पहात राजकुमारीने या दिव्यातून पायला परवानगी दिली. प्रतापने

दोषां मञ्जुरांती स्वपश्यात्ते पनाम युक्त

श्रद्धा विचार कमजोर पाठशालमें गोपबन्ध-
कोंके आश्रयमें पाठशाला व म्हापालां तुम्हीं
उपासनामें कुतर्कें बाग केरुं होयें. म्हापाल
सर्वनाथ काजा, श्री पाण्ड्यासाहेबें इतके जयें
स्वर्ग केरुं वष सर्व बाधा रोके. तुम्हीं कपून
छपूद क्वाहीं शरी खातिर व सुमया
व्यास मोहका स्थानें फल नका भोगाये
छागत आहे."

एषां चोक्तं गतात् स्थालं कनकं आला,
पुनरित आने य एषां च मुहुन स्तवितं,
नय इवशा गापात् लक्ष्मीवत्त गाटलम्ब्य
धर्मी गेला य इवाम मुक्त कला, मांदा
भय शम्भीवुवानां उ कर्त्तुं कलायला माविर्ल
स्यामपार्थी क्षोषार्थी केरि पादित व ज
तिली चैव जेवत य शम्भीवुव नी चर्वा
होरी, कर्मण दुष्टिणा मित्रे, पय लक्ष्मी

"तुम्ही हे सर्व काय बोलतां काही पाठील ! थोडीबुवांनी जें काही सांगितलें तें सर्व आम्ही केले. त्याचें फळ काय मिळणार होतें व काय मिळालें हें आम्हांला काय ठाऊक !" गोपाळ म्हणाला.

पाटलांनी आपला उपवासही व कर्तव्य पडलेले सर्व हस सांगितले, म्हणाले— "या विहिरीत घनाच्या जकोट सट्टा मिळेल ना काहीतें मी पण्डा क्षर्ष व सट्टा केवी. एक पेटी मिळाली पण पहा, हिन्या माणकांच्या जागी फक्त दगड व गारगोळा मिळाला पहा उपहुन पोटित नव."

गोपाला पेटी खडून पाहिली तर मी, सोन्याच्या माणकांनी भरलेली ह ती. याचे पाहिल्या माणकांत पाटलांनी खडून पाहिली तेव्हा त्यांना असा दगड दिसला पाठील माणकांच्या बरोबर म्हणजे— लबाडा !

हो उपस छोटा केलास आणि वी दला फसवू पाहिलोस ! ही पेटी सोन्यांनी भरलेली आहे तर उकळत बैठक आ. घाला जका नी गारगोळांनी पेटी."

गोपाला म्हणाला "तुम्हांला नका असेल व मी पडून जावे" असा सांगून गोपाळ पेटी उकळत बैठक नेला. स्वतः राजाच्या कळविले की त्याला घनाचा एक मोठा मांज खावडला आहे तुमच्या राज्यात खोदकाल हो वन आहे म्हणून मी खजिन्यात पाठवू इच्छितों. प्रजेच्या हितासाठी हें वन स्वर्ग काय्यात पावे

राजाने गोपाळाला इच्छाप्रमाण नव धन आपल्या ना वनवार ठेवून घेतल व गोपाळाला त्याच्या राजभक्तिसट्टा इत्यादि देऊन लवचा बरवाव केला

ते अजून पाटलांचे डोळ उघडले

युद्ध कांड

गदब अशोक वनात खोचला नेहा मीत

शत्रुबाज विचार करित बसली हाडी

लवचा चारी बाजूला राक्षसिणी बघिलेला

हाच्या शत्रुन जवळ येऊन म्हणाला 'तु

ज्य शत्रुचा गर्व करून हतका वेळ मला

मका देत राष्ट्रीय तो शत्रुमाणास मरून

पडला आहे. विवाह वानरांचे पुढे माटे

सैन्य पडून लंकेच्या वधूरी किनाऱ्यावर

जमला, सर्व दगून मागून शौर्य पडले

होत पडला माझा सेनापति महम्म सैन्य

वेळन मेला आणि लघुसैन्यावर बाणशुद्ध

करून धावत पडलेल्या राधाचे डोकें कापून

वेळन आला जखम व तऱ्हेले वानर

पावतून पडून वन सुभीत हनुमान,

माखेन अश्व वधूरी बसलेली शत्रुमाणावर

पडले आहेत

तो पक्षा राजांसाठीला ठणाला ना,

विद्वत्पंडिताला शत्रुवून घेतून के यत्नाला

राधीच डोकें घेतून कापून नीट विस्तृत

शत्रुचा शत्रुचे डोकें व शत्रु घेतून जाला

राक्षसाच्या आडपड्याने स्थाने ते डोकें व

बाण सीतेसमोर ठेवले

शमोर ते डोकें पाहून सीतेला ते राधाचेन

डोकें वाटले व ती डोक्यास हाकू लागली

लिते कैकेयी मातेची रिदा केसी. स्वतःची

निंदा पण करू लागली, माझ्याशी व्रम केच्या

मुलून रामावरून हेनका लेंकडे धोंडवली. तिने रावणालाकडे हात सोदून पाहिला. केही का निचा धिरचोर करून ते रामान्या राज्या जवळ व चढ रामाच्या घराजवळ ठेवावे.

इतक्यात दारपालकाने घेऊन निवेदन केले की महाराज भोरे मंत्री राजानासाठी बाहेर ठेव आहेत. रावण समेत निघून गेला. रावण निघून गेल्याबरोबर रामाचे ते मायावी हाके व बाण बघडेप शावे.

विभीषणाची बाबका सरम हिने नीले-जवळ घेऊन तिला भीर दिला व म्हणाली "राम वानरसेना घेऊन सधुत्र पार करून

जेव्हा इक्ष्वा कीनार उमरला आहे रावण आजच्या घेव्याचा म्हा गेण्यासाठी गेला आहे. त्यात हा एक माका काढा आहे. नी पाहून जरावेन किशोने बरे वाईट करून घेऊ नका."

तिकडे रावण दरबारात उभून आल्या मेनावलीला सांगत होता. "राजाव पाह्या व राक्षसांचे सैन्य सज्ज करा. त्यामा कारण सांगू नका."

रावणाने बाजू कायक्यावर धीमेला एक आली. तेव्हा मरभ म्हणाली - राक्षसीस रावणाची मृत्वा - तुला इकडे भय म्हणून का राम मेला आहे. तिकडे त पुढाचा दर दि करात आहे. मरभ युद्धात नियत आहे. "ने गुरून सीतेच्या मनाला धीर आला.

मरभ सीतेला पुढे म्हणाली - तुला इच्छा असत तर मी रामाकडे पाऊन तु वेडे मुक्तरूप बाळक्याचे खाका करवीन बोल मना वाई का.

"धु म्हाडे इच्छात नमोनील तर गुरू सांगते तें कर. रावण आता काय करत आहे तें पाहून ये." सीता म्हणाली.

सरम नाऊन आली व म्हणाली "रावणाला त्याच्या आईने व त्याचा एक

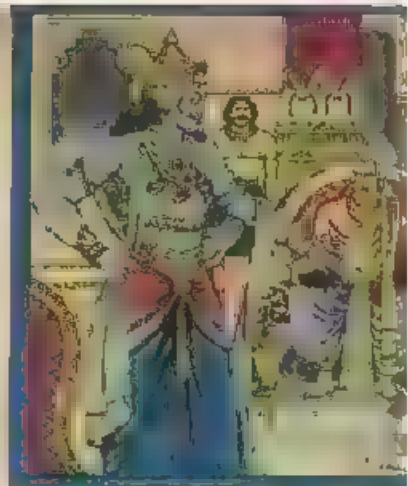
मनी अविद्या याने तुला सोदून पावला फुडाली समजावून सांगितले. पण रावणाने त्या का व लक्ष्याकडे इतकी केवळ नमोनील.

राण अडिपपेन मी सीतेला साण्याम तयार नाहा. मी आता आपल्या मर्यावरार वरतून मेवणा करीत आहे.

त्याच वेळी वानरसेना जवळ येत असल्याचा वडाळ मृक आला. ते अवाज मकून राक्षसाची ताई पड पादरी पडली. मरभालेला दरवाऱ्याची पेंप मी अविद्या "कला

रावण आपल्या दुर्बलत्याने म्हणाला "राम त्या पाठ करून आल्यास व तो पार पराक्रमी असल्याने गुरून तुम्ही पाठ लक्षाधीनसे हिंमती आहे."

तेव्हा रावणाच्या आबोळाच्या माळ्यावत नागच्या पुरा वृद्ध राक्षसाने राक्षसाका मरभाला सांगण्याला ओपट्या प्रबळ करून पडिला ती म्हणाला - "राजा! आपल्या हात ज दुर्बळ असत त्याला आपल्या शक्तीने मध्य बासवून मरबावे. परंतु आपल्या हात चालिमुलावता नमवे ध्यावे अशी रावणीति वाट आपल्या बाजूने अथवा घडला आहे. म्हणून आपला पक्ष निर्बळ झाला आहे. म्हणून रामाशी लढी करून घेऊन सीतेला

तु सीताने थंड शहाणपण आहे. मा युद्धाचे कारण सीता आहे हे युद्ध मुझ्या हिताचे नाही. तुला जनेक वर प्राप्त आहेत व त्यांच्या मळाने तुला मरण मेणार नाही. कसमानीपुढी उमरलेल्या देवांच्या व मानवांच्या विरुद्ध तुला ते मा मिळाले होते. परंतु त्यांतून कमलेच्या मानवांच्या हातून आणि असहर्ता-माफडाच्या हातून तुला मरण मेणार नाही कदाचरून! लज्जतेलीक बरोबर दिसत नाहीत."

तो सज्ज घेऊन रावण जास्तच चिडला. तो म्हणाला - "माकडाविरोध मेणारा राम

हंता सर्वोत्तरोपर सुधीं वष रावणात्करो
 वधेन तमा हौषमा ह्यत्करो एकवर्षतो गग
 आत्मा एकदा क्षणान् उदा मास्वत् नो रावण
 उमा हाने न्या मापुत्रावर पो वल्ल रावणात्करो
 त्याने जवहेन कापिन मुद्धेन पाहिले त्वेस
 पुत्रा उदी मापला आणि रावणाच्या मुकुरा-
 वर पदपूजन करून जमिनीवर येऊन उभा
 राहिला अर्थात रावणात्मा तो अश्वमान
 असल्या काटला. त्याने सुमीवास धरून
 गामनींवर पशुपारसेस सवले. सुभीत पशु
 सास्त्रावर जमिनीवरून वर उडाला व क्षण
 मारून त्याने रावणात्मा जमिनीवर पाडवें.

दीर्घायें मल्लुद्धम सुरु झालें. बराच वेळें हें सुद्ध नाक होतें. शर्मयुद्धांत सुग्रीवाक विकृणें तितकेंसे सोपें नाहीं हे कळल्यावर रावणानें धावायुद्ध करण्यास सुरवात केली. तें ओळखून सुग्रीवानें पुन्हां आकाशांत उत्राण केलें. रावणाक बादले की त्वारी साडी येईल, परंतु सुग्रीव राम उभा होता तेथें पोचला. रामानें सुग्रीवाकें अभिनेदन केलें व म्हणाला—“सुग्रीवा, तूं राजा आहेस. अशी चर्चा केलीस तर कसे चालेल ! तुझ्याकड तर आपली सर्वांची भीस्त आहे. समज तुझ्यावर कांही संकट ओढवले असतें तर

आपली सर्वांची जी दुर्गति झाली असली त्याचा विचार तूं करायला हवा होयस.”

“तुझ्या बायकोला त्या लाभीला उबवून देणाऱ्या ह्या आलेताची राजसाळा पाहून मला माझा राग आवरण नाहीं, रामा !” सुग्रीव म्हणाला.

सुनेक पूर्वभावकून उत्कण्ठ ते विकृत पर्यंताकडे वळले. बाभरांनीं केंकळा घेऊ दिली. रामाच्या आज्ञेने ज्या द्वारावर ज्याला ज्याला नेमके होतें ते सर्व आपआपल्या जागी जाऊन उभे राहाले.

तेव्हां राम अंगदाला बोलावून म्हणाला—

“अंगदा ! तूं भीर आहेस, निमीक आहेस. तूं साळ उंकापुरीस उत्राण करून जा. रावणाची समक्ष भेट दे व त्याला माझ निरोध सांग. “रावणा ! तूं भारासारखा येऊन सीतेकें हारण केलें आहेस. तुला त्याचा दंड देण्यासाठी तुला काळ न्यतः माझ्या कानांचे बाहेर उभा आहे. तूं आपल्या कडा वराकमाच्या जोरावर सीतेला पळवून नेलेस तो तुला वराकम भी पडामला आणो आहे. तूं स्वतः क्षीतेका सीपवून शरण मागायला जाऊस तर मी उग्रास मगानें तुला क्षमा करीन. पण तूं आपला दंड

सोळा महिने, सर मात्र हुका समूह नास करून लेंकेचें राज्य विभीषणाकडे देऊन टाकीव. तुले लक्ष्मणार तुझ्या व तुझ्या मजेश्या सहाराक्या कारणीवृत्त झाले आहेत हे तुला कळत नाही. वं शुद्ध करण्याक्या निश्चय केळ असलीक सर मुद्राक्या तयार रहा.”

अंगद विद्यार्थ्यांनी रावणाकडे गेला. त्याने उद्वाण केले व सगळें लंकाभूमीत पोचला. रावण आपल्या अंतःपुरीत आपल्या सविंदरी आणि विभीषणी सखा करीत असता अंगद तेथे गेला व रावणाच्या शेजारी जाऊन उभा राहिला. त्याने स्वतःची ओळख सांगितली व रामाचा निरोप जडाचा तसच पोचता केळ.

तो निरोप घेऊन रावणाक्या अगिसार राम आज्ञा. ती ओरवून म्हणाला—“धरा धाका आणि करा ठार!” चार राक्षस रावणाच्या

काजेने अंगदाक्या धरण्यासाठी पावले. अंगदाने त्यांना जखम वेड दिले. ते जखम आपसावर रवाने त्यांना आपल्या जखमेत घाले व तो रावणाच्या राजवाड्याच्या शिखरावर जाऊन उभा राहिला. रवाने उद्वाण केले तेव्हा राक्षस पटापट जमिनीवर आदळले व डार झाले. अंगदाने विखराक्या साथ मारली. तेव्हा ते शिखर तुडून स्वाधी पडले. अंगदाने आपल्या गर्हाचा उच्चार सर्व राक्षसांना देऊन आईल इतक व उच्च स्वरांनी केळ. नंतर तो रामाकडे गेला.

बायलांनी रावणाक्या येऊन सांगितले की धानर सैन्याने लंकेक्या वेडा धातका आहे. रावण ते धानरसैन्य पाडण्यासाठी आपल्या वाड्याच्या खोर्चा शिखरावर जाऊन उभा राहिला. बायलांचे अकार सैन्य पाहून तो चकित झाला.

ध्रुव चरित्र

[२]

नंतर विष्णु आपल्या गरुडवाहनावर बसून मधुवर्नात आला. ध्रुवाने त्याका पाहून साष्टांग नमस्कार केळ. देवाची पूजा करी करतात हे त्याका मधीत नव्हते. तो विचारात पडला. तेव्हाच विष्णुने आपल्या शंस ध्रुवाच्या होण्यावर टेंबला. त्यामुळे ध्रुवाका अद्भुत वाक्शक्तीचा लाभ झाला व तो विष्णूचे शोक म्हणू लागला.

ध्रुवाची तपश्चर्या पाहून विष्णूने प्रसन्न भूतने त्याका राज्यधर्मिका वर दिला कि ध्रुव १२ वर्षे राज्य करीक व सर्व ऐदिक सुखां पयोग करून नंतर चिंकोकांत स्थिर अशा स्थानी मज्जकल्पे वास करीक. सर्व देव व महाचर्मंडळ त्याका प्रशिक्षणा पाळून त्याका गौरव करतील. असा वर देऊन विष्णूने

गरुडावर बसून वेकुंठ लोकी मत्मान केले. अशा प्रकारे इच्छित पदप्राप्ति करून घेऊन ध्रुव घरी निघाला.

ती बातमी उवाचपाद रावाक्या कळली. श्री योगळवार्ता आपणाच्या वांकरास मनमुराद पारितोषिक देऊन उवाचपाद रावा ध्रुवाच्या स्वागतासाठी निघाला. त्याच्या दोघी राण्या सुनीति व सुसुचि उचमना बरोबर वेऊन निघाल्या.

नगराकडे त्याका समोरून ध्रुव येत असलेला दिसला. उवाचपाद लोच रभापून उतरला. शुक्रास मिठी मारून त्याने आपल्या धर्मदासनी त्याका जुणु कोरी स्नानच घातले.

ध्रुवाने तिखाका व दोघी मातांना नमस्कार केळ. ध्रुवाक्या ह्मीवर बसवून

Fullscreen

127

X

◀ ▶

68 / 76 ▶

वेण्यासाठी उठावील होत शेत. त्याने त्या वयाचे समुहचे पाहून मुवाचा राज्याभिषेक केला व स्वतः वानप्रस्थाश्रम ग्रहण केला.

मुवाने राजा मुमुक्षार याच्याबुद्धी प्रती व इत्या यांच्याशी मत केले. मनीषामुन त्याचा कल्प व वस्त्र अशी दोन मुले झाली. इत्यापासून उत्पन्न नावाचा मुलगा व एक मुलगी झाली.

उत्तम विवाह शोण्यापूर्वीच रानात शिकारीला गेला असता एका वक्षाने त्याचा वध केला. त्याची आई मुकुचि त्याच दुःखाने मरण पावली.

वक्षाने आपल्या भावाचा वध केल्याची बाती ऐकून मुवाला राग आला व त्याने अलकापुरीवर स्वारी केली. नगराबाहेर पोचताच त्याने शंख वाजविला. तो ऐकून वक्ष सैन्य आपल्या राजधानीबाहेर सुद्धा आला. वक्षराजाच्या सैन्याने वाणवृष्टि केली, परंतु त्याचा न मुमानचा मुवाने त्याचे उत्तर म्हणून द्विगुणित उल्हादाने वाणवृष्टि केली. वक्ष तिकाव न धरू शकल्यामुळे सगळे फिरला.

मुवाने नगरात प्रवेश केला. त्याला त्यावेळी मनस्वी आनंद झाला. परंतु त्याच वेळी समुद्राचा आवाज होतो तसा आवाज

झाला. यादती पहिला आकाश मघाळ्यादित सारले. थिळा जमकू लवण्या. आकाशात धुळीचे तोंड दिसे लागले व रक्तवृष्टी होऊ लागली. त्या धाटोपाट धडे व शस्त्रे आकाशातून जमिनीवर पडू लागली. आकाशात पर्वतासारखे काही तरी दिवू लागले व मस्तवृष्टी होऊ लागली. हे सर्व शस्त्रे टाकलेले नाशक आहे असे समजून मुवाने नारायणाभावा प्रयोग केला. त्याबाबत माझ नष्ट झाली व मुवाचे अनुयायी मूढ पडू लागले. परंतु मुवाने त्यांचा सुजापात संहार केला.

तेव्हा मुवाना आता स्वयंपन्न वाने येऊन उपदेश केला—“मुवा, वाळा! कोण हे पापान मूळ होय! म्हणूनच तू निर्दोष मुवाचा संहार चालविला आहेस. तुझ्या भावाचा वध एकाने केला होता. वण तू अनेकांचा वध केलास. आपल्या वंशाळा कलंकित करू नकोस. आ, कुबेराला नेटून त्याची मैत्री संपादन कर!”

ते म्हळ्यार कुबेर स्वतः यक्ष किन्नर आदिवासिह मुवाला भेटायला आला. कुबेर म्हणाला—“तू कोणाचा त्पात केला आहेस हे ऐकून आमच्या मनाने समाधान झाले

राजधानीत नेण्यात आले. जमोबागी नोरणे शोपलेली होती. केव्याचे खांब पुरलेले होते. सीमाभ्युत्थी शिवांनी त्याला खोचलेले. राजधानीवर दिवाळीसारखी रोखपाई करण्यांत आली. लोक जगाच्या विरकशुकीवर पुण्यवृष्टि करीत होते. नागरिक शिवांनी वागीश्यानी मुवाला ओबाळून त्याला आशीर्वाद दिला. मुवाचा त्यावेळी जो सत्कार झाला तो पाहून त्याच्या ह्रस्वी भावेच्या होळ्याचे पारणे फिरले.

मुने उचानपाद इद होत गेला तथतसे त्याचे मन मुवाला राज्य देऊन वानप्रस्थाश्रम

आहे. यांनी तुझ्या नावाचा वष केला ही कल्पना झुकीची आहे. विचित्रिस्तित जसें असते तेंच घडले आहे. तू आतां प्रनशास करून घरी परत जावेंस यांतच सर्वांचे हित आहे."

आमसाणें भुव कुपेराचीं तरुण धरून घरीं परतला. बीस हजार वर्षें राज्यकारून त्यानें दानमय आमसांत प्रवेश केला. इडि-काश्री मंदारिनीच्या काठी आयुष्य बांधून तो राहू लागला. तेथें तो समाविष्ट असतां आकाशांतून एक दिव्य विमान उतरले. ते विमान धुवाला येऊन आकाशासी विष्णुनें पाऊबिलें होतें. विष्णुचे नीळकरीरधारी वृक्ष मंद व सुवर्ण भेजून आले होते.

धुवानें त्यांना नमस्कार केला. ते धुवाला म्हणाले—“तू शंभ वर्षांचा होतसस तेव्हां तू तपस्वर्या केली होतीस. स्यावेळीं तुला

त्या विष्णुनें वर दिले होते. त्याच्यान आशेनें आन्ही आले आहेत. तुला जे स्थान देण्याचे ठरले आहे ते तुझ्या पूर्वजां-पैकी किंवा समाधीपैकी पृथ्वीला देण्याक लागले नाही. तेथून सूर्य, ग्रह व अथवा नक्षत्र मंडळ तुला प्रदक्षिणा घालीत असलेले तुला दिसेल."

ते देऊन भुव विमानांत बसला व म्हणाले—“मी आत्म्या आईला या दुःख-सागरांत स्नेहून कसा काय आरें?"

तेव्हां विष्णूच्या वृक्षांनी त्याला आकाशा-तून एक दिव्य विमान उतरतांना दाखवून त्यांतून त्याची आई स्वर्गलोकां जात असलेली दाखविली. हे दृश्य पाहून त्याच्या मनाने समाधान झाले आणि तो त्या दिव्यगाथासुत विष्णुनें नेमून दिलेल्या त्याची प्रथमदक्षात जाऊन वास करू लागला.

३६. कांचन जंगा

नेपाळ व हिमालय राज्यांच्या सीमेवर कांचन जंगा आहे. हिमालयाचे लोक त्याला "देवीजंगा" म्हणतात. गौरीशंकर म्हणजे पहाटेला जंग जगा सकाळी शिखराजेंतून पाव शिखराचा मंदार सावली (१०,००० फुट). १९९९ मध्ये काही ब्रिटीश विष्णुविद्वत् हे शिखर चढून गेले. तेव्हा हिमालयाचा गडाभागाच्या दक्षिणेकडून त्यांनी शिखरावर पाव देवता गेली. जंग जंग जंग शिखर तेव्हाच ते परतले.

